

BJØRN
EDVARD
ENGSTRØM

TAP AV
RETTEN TIL
Å KJØRE BIL

Universitetsforlaget

Tap av retten
til å kjøre bil

Bjørn Edvard Engstrøm

Tap av retten til å kjøre bil

Universitetsforlaget

© Universitetsforlaget 2022

ISBN 978-82-15-05680-7

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med rettighetshaverne er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov eller tillatt gjennom avtale med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Utnyttelse i strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar og inndragning og kan straffes med bøter eller fengsel.

Henvendelser om denne utgivelsen kan rettes til:

Universitetsforlaget AS
Postboks 508 Sentrum
0105 Oslo

www.universitetsforlaget.no

Omslag: Stian Hole

Sats: ottaBOK

Trykk og innbinding: 07 Media – 07.no

Boken er satt med: Times LT Std 11/13

Papir: 90 g Amber Graphic

Forord

For første gang i Norge utgis det en egen, samlet framstilling av regelverket som gjelder tap av førerrett (tap av retten til å kjøre bil), dvs. «å miste lappen».

I tillegg til regelverket og praksis knyttet til tap av førerrett er framstillingen utvidet til generelt å gjelde reglene om tilbakekall av førerrett, beslag av førerkort, tilbakekall av kjøreseddel, kompetansebevis og yrkes-sjåførbevis, bruksforbud (avskilting av motorvogn), tilbakeholdsrett i og forvaring av motorvogn og strafferettslig inndragning av motorvogn.

Dette er et regelverk som brukes ofte, og som har stor praktisk betydning. Det gjelder ikke bare reglene om tap av førerrett som følge av ruskjøring og andre trafikklovbrudd, men også tilbakekall av førerrett som følge av svikt i psykisk eller fysisk helse. Som følge av en aldrende befolkning er problemstillinger knyttet til helsesvikt og førerrett blitt et viktig tema.

Boka vil være et nyttig hjelpemiddel og oppslagsverk for advokater, dommere, politijurister, leger og annet helsepersonell samt andre som får befatning med spørsmål knyttet til førerrett, førerkort og kjøring av motorvogn.

Boka er forsøkt ajourført pr. 1. februar 2022, men noen sitater fra Helse-direktoratets førerkortveileder er hentet fra utgaven som ble utgitt før 12. november 2021.

Oslo, februar 2022

Bjørn Edvard Engstrøm

Innhold

Forord	5
Kapittel 1 Innledning	15
1.1 Oversikt	15
1.2 Førerrett og førerkort	17
1.3 Tap av førerrett eller sperrefrist gjelder alle førerkortklasser – underretning til førerkortregisteret ...	18
1.4 Tap av førerrett er ikke straff	18
1.5 Tapsforskriften (førerettforskriften)	20
1.6 Oversikt over politiets kompetanse i førerkortsaker – et tosporet system	20
1.7 Klage over politiets vedtak – oversikt – sakskostnader ..	21
1.7.1 Innledning	21
1.7.2 Sakskostnader	22
1.8 Tap av utenlandsk førerrett/førerkort	22
1.9 Krav om ny førerprøve	24
Kapittel 2 Tap av førerrett som følge av en straffbar handling ..	26
2.1 Oversikt	26
2.1.1 Generelt om vilkårene for tap av førerrett	26
2.1.2 Generelt om tapsperiodens lengde	29
2.2 Fartsovertredelser	31
2.3 Uaktsom forvoldelse av død mv. i trafikken	35
2.3.1 Innledning	35
2.3.2 Nærmere om rettspraksis ved uaktsomt drap, kroppskrenkelser mv.	38
2.4 Andre trafikkfarlige lovbrudd	41
2.4.1 Innledning	41
2.4.2 Typetilfeller	42

2.5	Bruk av motorvogn ved straffbare handlinger	
	– allmenne hensyn	52
2.5.1	Innledning	52
2.5.2	Nærmere avklaring av begrepet «allmenne hensyn ellers»	53
2.6	Enkelte andre grunnlag for tap av førerrett	56
2.6.1	Unnlatelse av å stoppe for kontroll, jf. vtrl. § 10	56
2.6.2	Plikter ved trafikkuhell	56
2.6.3	Ulovlig drosjekjøring	57
2.6.4	Overlatelse av motorvogn etter vtrl. § 17 annet ledd (overlatelsesmedvirkning)	57
2.6.5	Betydningen av tidligere ilagt straff og prikker	58
2.7	Kjøring under påvirkning av alkohol og/eller annen ruskjøring	58
2.7.1	Innledning	58
2.7.2	Nærmere om «lavpromilletilfellene»	61
2.7.3	Alkoholkonsentrasjon mellom 0,5 og 0,8 promille eller tilsvarende	62
2.7.4	Alkoholkonsentrasjon over 0,8 promille eller tilsvarende	62
2.7.5	Føring av motorvogn under påvirkning av annet berusende eller bedøvende middel enn alkohol	63
2.7.6	Kombinasjon av alkohol og andre berusende eller bedøvende midler	66
2.7.7	Føring av motorvogn i påvirket tilstand – skjerpene omstendigheter, jf. tapsforskriften § 3-2 nr. 4	67
2.7.8	Gjentatt ruskjøring innen fem år	68
2.7.9	Gjentatt ruskjøring i andre tilfeller enn nevnt i punkt 2.7.7	68
2.7.10	Føring i påvirket tilstand i forbindelse med manglende edruelighet	70
2.7.11	Samtidig pådømmelse av brudd på vtrl. §§ 22 og 22 b	70
2.7.12	Samtidig pådømmelse av to eller flere kjøring i påvirket tilstand, jf. tapsforskriften § 3-8	71
2.7.13	To dommer, men kjøring nummer to ligger forut for første dom i tid, jf. tapsforskriften § 3-9	73

2.7.14	To dommer med mer enn fem års mellomrom, jf. tapsforskriften § 3-10	73
2.7.15	Ny kjøring i påvirket tilstand i løpende tapsperiode, jf. tapsforskriften § 3-11	74
2.7.16	Føring av moped i påvirket tilstand, jf. tapsforskriften § 3-12	74
2.7.17	Siktede har ikke krav på forsvarer	75
2.8	Etterfølgende inntak av alkohol eller annet rusmiddel, sekstimersregelen	75
2.9	Unnlatelse av å yte hjelp til en skadet person	76
2.10	Kjøring uten førerrett før utløpet av den fastsatte tapsperioden	78
2.11	Adgang til å gå under minstetiden for tap av førerrett	78
2.12	Tap av førerrett etter ilagt straff i utlandet	82
2.13	Tap av førerrett etter «prikker» i førerkortet	83
2.14	Plikt til å levere førerkortet til politiet	86

Kapittel 3 Beslag av førerkort – midlertidig tilbakekall

av førerrett	88
3.1 Innledning	88
3.2 Vegtrafikkloven § 33 nr. 3	88
3.3 Skjellig grunn til mistanke	89
3.4 Mistanken må gjelde et straffbart forhold	90
3.5 Samtykke fra førerkortinnehaveren	93
3.6 Fristen på tre uker	94
3.7 Utlevering av førerkortet ved manglende kjennelse	95
3.8 Varigheten av beslaget	95
3.9 Ikke klageadgang	96

Kapittel 4 Tilbakekall av førerrett på grunn av særlige forhold

(krav til helse mv.)	97
4.1 Innledning	97
4.1.1 Oversikt	97
4.1.2 Et tosporet system	98
4.1.3 Nærmere om politiets myndighet	98
4.2 Forhåndsvarsel og klage	101
4.3 Retten til å bli kjent med sakens dokumenter	102
4.4 Skjellig grunn til å tro	102
4.5 Generelt om krav til syn, helse og førerlighet (helsekrav) – plikt til å varsle mv.	103

4.5.1	Innledning	103
4.5.2	Plikt til selv å si fra om helsemessige forhold	103
4.5.3	Legens og annet helsepersonells plikter	104
4.5.4	Meldeplikt for psykologer og optikere – sykepleiere er ikke omfattet	105
4.5.5	Videre saksbehandling	107
4.6	Kravene til syn	108
4.7	Kravene til hørsel	109
4.8	Kognitiv svikt (demens osv.)	109
4.9	Nevrologiske sykdommer	112
4.10	Epilepsi og epilepsiliknende anfall	113
4.11	Bevissthetstap og bevissthetsforstyrrelse av en annen årsak enn epilepsi, hjerte- og karsykdom og diabetes	115
4.12	Søvn sykdommer	116
4.13	Hjerte- og karsykdommer (angina pectoris mv.)	117
4.14	Diabetes	119
4.15	Psykiske lidelser og svekkelser, schizofreni m.m.	121
4.16	Respirasjonssvikt (pusteproblemer)	124
4.17	Nyresykdommer	124
4.18	Andre sykdommer og helsesvekkelser	125
4.19	Svekket førlighet	126
4.20	Midler som kan påvirke kjøreevnen (helsekrav)	128
4.21	Sviktende kunnskaper og kjøreferdigheter	129
4.22	Tilbakekall av førerett på grunn av manglende edruelighet	130
4.22.1	Innledning	130
4.22.2	Nærmere om edruelighetskravet	132
4.22.3	Bruk av dopingmidler	141
4.23	Tilbakekall av førerett på grunn av dårlig vandel	141
4.23.1	Innledning	141
4.23.2	Nærmere om vandelsalternativet	143
4.24	Krav om ugyldighet og erstatning for urettmessig bruk av vtrl. § 34	146

Kapittel 5 Forbud mot å kjøre førerkortfri motorvogn,

jf. vtrl. § 35		147
5.1	Innledning – oversikt	147
5.2	Forbud bestemt av en domstol	148
5.3	Forbud bestemt av politiet	149

Kapittel 6 Klage og omgjøring av politiets vedtak	151
6.1 Oversikt	151
6.2 Nærmere om klage	152
6.3 Omgjøring av politiets vedtak	153
Kapittel 7 Nektelse av førerrett, jf. vtrl. § 24 fjerde ledd	154
7.1 Innledning	154
7.2 Orientering til førerkortsøkeren om ventetid	155
7.3 Søknad om førerkort	155
7.4 Vandelskravet	156
7.4.1 Innledning	156
7.4.2 Nærmere om vandelskravet	157
7.4.3 Vandelsvurderingen ved langvarig soning av straff	159
7.5 Kravet til edruelighet	159
7.6 Krav til syn, førlighet og nødvendig psykisk og fysisk helse	162
7.6.1 Innledning	162
7.6.2 Helseattest	162
7.6.3 Helsekravene, særlig om misbruk av alkohol og andre rusmidler	163
Kapittel 8 Sperrefrist for retten til å kjøre motorvogn, jf. vtrl. § 24 a	166
8.1 Innledning – oversikt	166
8.2 Sperrefrist ved kjøring uten førerrett	170
8.2.1 Innledning	170
8.2.2 Nærmere om vtrl. § 24 a første ledd	170
8.3 Sperrefrist ved ilagt straff	173
8.3.1 Innledning	173
8.3.2 Nærmere om vtrl. § 24 a annet ledd	174
8.4 Midlertidig sperrefrist etter vtrl. § 24 a tredje ledd	176
Kapittel 9 Søknad om nedsettelse av tapsperiode – gjenerverv av førerrett	181
9.1 Innledning	181
9.2 Politidirektoratets retningslinjer	182

Kapittel 10 Tap og tilbakekall av kjøreseddel	186
10.1 Innledning – kjøreseddel og løyve	186
10.1.1 Transport mot vederlag	186
10.1.2 Utferdigelse av kjøreseddel	187
10.2 Nærmere om kravet til vandel for å få kjøreseddel	188
10.3 Midlertidig nekting av kjøreseddel	190
10.4 Beslag av kjøreseddel	190
10.5 Tilbakekall av kjøreseddel og tap av retten til å føre motorvogn ved persontransport mot vederlag	190
10.5.1 Innledning og oversikt	190
10.5.2 Nærmere om tilbakekall av kjøreseddel i straffesak eller i forelegg	193
10.5.3 Politiets myndighet i straffesaker	196
10.5.4 Gjenerverv og forkorting av tapsperiode på grunn av etterfølgende forhold	199
Kapittel 11 Tilbakekall av kompetansebevis	201
11.1 Innledning – oversikt	201
11.2 Kompetansebevis for utrykningskjøring	201
11.3 Bevis for yrkessjåførkompetanse etter yrkestransportlova	202
11.4 Tilbakekall av løyve	202
Kapittel 12 Forbud mot bruk av motorvogn – bruksforbud ...	204
12.1 Innledning	204
12.2 Kompetansefordelingen i vtrl. § 36	204
12.3 Bruksforbud ved ulovlig eller uforsvarlig kjøring mv. ...	205
12.3.1 Bruksforbud etter vtrl. § 36 nr. 1	205
12.3.2 Bruksforbud etter vtrl. § 36 nr. 2	207
12.4 Inndragning av kjennemerker og vognkort	211
12.5 Sikring av bruksforbud, tilbakehold av kjøretøy	211
12.6 Kjøretøy i forvaring	213
12.7 Klage over vedtak om bruksforbud	214
12.8 Bruksnekting etter yrkestransportlova	214
Kapittel 13 Generell tilbakeholdsrett i motorvogn og tilhenger	216
13.1 Innledning	216
13.2 Annen hjemmel for tilbakeholdsrett eller forvaring	217
13.3 Utviklingen av vtrl. § 36 b	217

13.4	Tilbakehold må være nødvendig og forholdsmessig	219
13.5	Tilbakehold etter yrkestransportlova	221
13.6	Tilbakeholdet gjelder bare kjøretøyet	222
Kapittel 14	Inndragning av kjøretøyet	223
14.1	Innledning	223
14.2	Nærmere om når inndragning kan finne sted	224
	Vedlegg Forskrift 20. januar 2012 nr. 85 om faste grenser for påvirkning av andre berusende eller bedøvende middel enn alkohol m.m. inkludert vedlegg I og vedlegg II	232
	Litteratur	236
	Lovregister	237
	Domsregister	244
	Stikkordregister	249

Innledning

1.1 Oversikt

En rekke områder i samfunnet krever særskilt kompetanse og dokumentasjon for at kompetansen er ervervet. Kjøring med bil og andre typer motorvogner er et eksempel på dette. Det kreves at føreren består både en teoretisk og en praktisk prøve før det kan gis tillatelse til å kjøre motorvogn («få lappen»). I tillegg stilles det krav blant annet til førerens helse-tilstand.

Det stilles en rekke krav både for å få førerrett og for å beholde den. Selv om en person har ervervet rett til å kjøre bil, kan vedkommende senere miste denne retten, først og fremst på grunn av lovbrudd i trafikken.

Denne boka omhandler først og fremst spørsmålet om tap av retten til å kjøre bil (motorvogn/kjøretøy). Dette tapet kan skje på flere måter. Andre typer reaksjoner ved trafikklovbrudd, så som gebyr, bot og fengselsstraff, er ikke hovedtema i boka, men behandles der det er relevant for framstillingen.

Mest vanlig er som nevnt tap av førerrett som følge av straffbare handlinger i trafikken (trafikklovbrudd), men også tilbakekall av førerrett av helsemessige årsaker forekommer ofte. Her er tapet av generell karakter fordi det i utgangspunktet gjelder tap av retten til å føre alle typer førerkortpliktige motorvogner. Det samme gjelder om førerretten for eksempel går tapt som følge misbruk av alkohol eller narkotika, eller om kjøreferdighetene er blitt så mangelfulle at førerretten blir tilbakekalt av den grunn.

Ved beslag av førerkort (midlertidig tilbakekall av førerrett) er også tapet av generell karakter og rammer retten til å føre alle typer førerkortpliktige motorvogner.

Tap av retten til å føre motorvogn kan også skje ved tap av kjøreseddel eller kompetansebevis i saker hvor dette kreves. I disse tilfellene er det tale om delvis tap av retten til å kjøre motorvogn, idet det er visse typer motorvogner som ikke lenger kan føres på lovlig måte. For eksempel faller retten til å kjøre kjøretøy ved utrykning bort som følge av at kom-

petansebeviset for slik kjøring er bortfalt. Retten til å kjøre en annen motorvogn enn ved utrykning kan likevel være i behold.

Nektelse av førerkort etter vegtrafikkloven (vtrl.) § 24 fjerde ledd og illeggelse av sperrefrist for erverv av førerkort, jf. vtrl. § 24 a, kommer i en litt annen stilling ved at førerkort (og førerrett) ennå ikke er ervervet. Virkningen er imidlertid også i disse tilfellene at vedkommende det gjelder, ikke kan kjøre motorvogn på lovlig måte.

Retten kan også gå tapt som følge av at det blir lagt ned forbud mot bruk av motorvognen, eller eventuelt at selve motorvognen blir inndratt etter reglene i straffeloven. I disse tilfellene gjelder tapet bare en bestemt motorvogn. Retten til å føre andre motorvogner er i utgangspunktet i behold.

Denne boka behandler også utøvelse av tilbakeholdsrett i motorvogn og fjerning og forvaring av kjøretøy. Her er det også tale om tiltak som rammer en bestemt motorvogn eller et bestemt kjøretøy, ikke retten til å være fører i egentlig forstand.

Kompetansen til å treffe de ulike tiltakene ligger først og fremst hos domstolene og politiet og i noen tilfeller hos Statens vegvesen, i tolletaten og i kommunen.

Reglene om manglende fornyelse av førerkort er behandlet bare i begrenset grad.

Oppsummering

Tap av retten til å kjøre bil¹ kan blant annet skje ved:

- fartsovertredelse
- ruskjøring under påvirkning av alkohol, narkotika eller legemidler
- uforsvarlig eller uaktsom kjøring
- å unnlate å hjelpe ved trafikkuhell
- beslag av førerkortet
- bruk av kjøretøyet ved utførelse av straffbare handlinger
- sviktende syn eller hørsel
- annen helsemessig årsak, for eksempel demens eller Alzheimers sykdom
- manglende kjøreferdigheter
- manglende trafikkunnskaper
- tilbakekall av kjøreseddel
- tap av kompetansebevis

1 Betegnelsen «bil» omfatter både motorvogn og enkelte andre typer kjøretøy. Dette omfatter blant annet små elektriske kjøretøy som er klassifisert som «sykkel» i regelverkets forstand, for eksempel elektrisk sparkesykkel.

- tap av yrkessjåførbevis
- at kjøretøyet nektes brukt (bruksforbud)
- at kjøretøyet holdes tilbake
- at kjøretøyet blir fratatt skilter og vognkort (avskilting)
- at kjøretøyet blir holdt i forvaring
- inndragning av kjøretøyet

1.2 Førerrett og førerkort

Førerrett gir rett til å føre en nærmere angitt kategori av motorvogn/kjøretøy. Førerkortet er det (offisielle) dokumentet som angir hva føreretten går ut på, dvs. førerrettens innhold, varighet og eventuelle nærmere angitte begrensninger i føreretten, jf. førerkortforskriften² § 2-1.

Det er fastsatt i vtrl. § 24 første ledd at den som skal føre motorvogn, må ha førerrett og ha ervervet førerkort «der dette kreves» for vedkommende gruppe av motorvogner.³ I dette ligger et krav om at føreretten må være anerkjent i Norge. Den som skal føre motorvogn i Norge, må derfor ha et gyldig norsk førerkort eller et gyldig utenlandsk førerkort som anerkjennes her i landet. Dette framgår av førerkortforskriften § 1-1.

Under kjøring skal føreren alltid ha førerkortet med seg, jf. vtrl. § 24 første ledd annet punktum. Overtredelse av dette påbudet kan medføre overtredelsesgebyr på 500 kroner etter forskrift 26. mars 2021 nr. 963 om gebyr for visse overtredelser av vegtrafikklovgivningen.

Førerkort har vanligvis en gyldighetstid på 15 år (blant annet førerkort for motorsykkel klasse A og personbil klasse B), jf. førerkortforskriften § 4-1. Føreretten skal likevel ha varighet på maksimalt fem år dersom innehaveren har diabetes som behandles med blodsukkersenkende legemidler.

Ved førstegangsutstedelse av førerkort i klasse B (vanlig personbil) fastsettes det en prøveperiode på to år, jf. førerkortforskriften § 4-2. Den som taper føreretten i prøveperioden som følge av brudd på trafikale atferdsregler, må avlegge ny, full førerprøve, jf. forskrift 19. desember 2003 nr. 1660 (tapsforskriften eller førerettforskriften) § 8-4, uten hensyn til tapsperiodens lengde. Når førerprøven er bestått, utstedes førerkort med en ny prøveperiode på to år.

Gyldighetstiden er normalt fem år for førerkort blant annet i førerkortklasse C og D (for henholdsvis lastebil og buss), jf. førerkortforskriften § 4-1 annet ledd.

² Forskrift 19. januar 2004 nr. 298 om førerkort m.m. (førerkortforskriften).

³ Om de ulike motorvogngrupper og førerkortklasser, se førerkortforskriften § 3-1.

Ved utløpet av gyldighetstiden må førerkortet fornyes for at fortsatt kjøring skal være lovlig, jf. førerkortforskriften kap. 6.

1.3 Tap av førerett eller sperrefrist gjelder alle førerkortklasser – underretning til førerkortregisteret

Den som har tapt føreretten eller fått sperrefrist⁴ for erverv av førerett, kan ikke erverve førerett i noen annen førerkortklasse så lenge tapsperioden eller sperrefristen løper, jf. førerkortforskriften⁵ § 11-1. Det gjelder bare i de tilfellene hvor tapet/sperrefristen er fastsatt i dom eller forelegg. Dette innebærer for eksempel at en person som har tapt føreretten til å kjøre vanlig personbil i førerkortklasse B, ikke kan erverve førerkort i klasse A (motersykkel) så lenge tapsperioden løper.

Denne bestemmelsen i førerkortforskriften § 11-1 kommer ikke til anvendelse der sperrefristen følger av vtrl. § 24 a første ledd (kjørt uten gyldig førerett), jf. at denne bestemmelsen bare sperrer for erverv av «slik førerett» som kjøringen gjelder. I prinsippet kan det derfor erverves førerett i andre førerkortklasser.

Det sentrale førerkortregisteret i Statens vegvesen skal straks underrettes (informeres) om sperrefrist, beslag av førerkort og tap eller tilbakekall av førerett, jf. førerkortforskriften § 11-2 første ledd.

Tilsvarende informasjon skal gis ved tilbakelevering av beslaglagt førerkort, ved gjenoppretting av tilbakekalt førerett som er tapt inntil videre av særlige grunner (jf. vtrl. § 34), og ved eventuell gjenoppretting av tapt førerett før opprinnelig fastsatt tapstid utløper, jf. førerkortforskriften § 11-2 annet ledd.

1.4 Tap av førerett er ikke straff

Tap av førerett anses formelt sett ikke som «straff» etter straffeloven, jf. **Rt. 2005 s. 641**:

En drosjesjåfør var dømt for overtredelse av vtrl. § 31 første ledd, jf. § 3 (uaktsom kjøring) og vtrl. § 12 annet ledd (unnlatt å oppgi navn og adresse), og saken gjaldt tap av førerett i medhold av vtrl. § 33 nr. 1. Høyesterett fant at tap av førerett ikke er straff, og at prinsippet i straffeloven 1902 § 59 annet ledd ikke kom til anvendelse (adgang til å sette ned straf-

4 Se vtrl. § 24 a om sperrefrist for retten til å føre førerkortpliktig motorvogn på grunn av straffbart forhold m.m.

5 Se førerkortforskriften § 3-1 om de ulike førerkortklassene, regler om minstealder osv.

fen), selv om det forelå en uforbeholden tilståelse.⁶ Det var ikke grunnlag for å gå under minstetiden, og tapsperioden ble satt til seks måneder, jf. den standardiserte fastsettelsen i tapsforskriften § 2-5 nr. 5 og § 2-7 nr. 2.

Tap av førerrett anses etter straffeloven likevel som en «annen strafferechtslig reaksjon», jf. straffeloven § 30 bokstav h, som nevner tap av retten til å føre motorvogn etter vtrl. § 24 a annet ledd (spærrefrist), tap av førerrett etter vtrl. § 33 nr. 1 og nr. 2, jf. nr. 6, vtrl. § 35 første ledd om tap av retten til å kjøre førerkortfri motorvogn og tap av retten til å drive persontransport mot vederlag (kjøreseddel), jf. lov 21. juni 2002 nr. 45 om yrkestransport med motorvogn og fartøy (yrkestransportlova) § 37 f annet ledd.

Disse «strafferettslige reaksjonene» behandles etter reglene i straffeprosessloven⁷, jf. straffeprosessloven § 2 første ledd nr. 3, uten hensyn til om det samtidig blir nedlagt påstand om straff. Tap av førerrett anses som en del av straffutmålingen/reaksjonsspørsmålet i en straffesak. Tap av førerrett anses derfor ikke som en egen ankegjensstand, jf. **Rt. 2005 s. 1020**. Riksadvokaten har i brev 27. januar 2005 til statsadvokatene og politimestrene bedt om at påtalemyndigheten likevel anker særskilt over domstolens avgjørelse om tap av førerrett der den ønsker spørsmålet overprøvd, og ikke nøyer seg med bare å anke generelt over straffutmålingen.

Før en lovendring i juli 2003⁸ var det politiet som inndro førerkortet («inndragning av førerkort»), på grunnlag av en straffedom som var avsagt av en domstol. I **Rt. 2002 s. 1216** vurderte Høyesterett om en slik ordning med straffedom og etterfølgende inndragning av førerkortet, som ble foretatt av politiet, kunne anses som en «dobbelstraff» i henhold til Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK).

Selv om tap av førerrett ikke anses som «straff» etter intern norsk rett, la Høyesterett i denne avgjørelsen til grunn at «inndragning av førerkort» (som følge av etterfølgende alkoholnyttelse) måtte anses som straff («punishment») i relasjon til forbudet mot dobbeltstraff i artikkel 4 nr. 1 i tilleggsprotokoll nr. 7 til EMK (avgjørelsen s. 1228). Høyesterett la vekt på at tiltaket er inngripende, og at inndragningen er koplet direkte opp mot domfellelsen. Rettens bedømmelse av det straffbare forholdet er førende ved det etterfølgende vedtaket om inndragningstidens lengde. Inndragning som følge av etterfølgende alkoholnyttelse er klart strafferettslig motivert.

Høyesterett kom imidlertid til at inndragning av førerkortet ikke innebar en dobbeltforfølgning eller gjentatt forfølgning (dobbelstraff) som ikke var tillatt etter konvensjonen. Det ble lagt vekt på at inndragning av førerkort, etter dagjeldende regler, innebar en prosess der loven knyttet *to virkninger til samme handling*. Inndragningen, som kommer sist i tid, var fullt ut basert på dommen, som kommer først. Inndragningen var en direkte følge av straffedommen og bygde direkte på dommen. Det var en forutsetning at begge sanksjonene (dom og inndragning) ble iverksatt i rimelig tidsmessig nærhet uten ugrunnet passivitet, jf. konvensjonen artikkel 6 nr. 1.

6 Se straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 § 78 bokstav f.

7 Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven).

8 Lovendring 4. juli 2003 nr. 77, i kraft 1. januar 2004. Forarbeider er særlig Ot.prp. nr. 52 (2002–2003) og Innst. O. nr. 117 (2002–2003).

1.5 Tapsforskriften (førerettforskriften)

Tapsforskriften er en sentral rettskilde når det gjelder tap av førerett som følge av straff som er ilagt av en domstol. Forskriften inneholder blant annet detaljerte regler om når tap av førerett kan/skal finne sted, og hvor lang tapsperioden skal eller bør være. Det er spesielt at en forskrift på denne måten gir anvisninger til domstolene både i form av «skal-regler» og «bør-regler».

Forskriften gir en nødvendig regulering etter lovendringen i vegtrafikkloven 4. juli 2003 nr. 77, som var av prinsipiell betydning. Ved denne lovendringen ble som nevnt kompetansen til å vedta tap av retten til å føre motorvogn (tidligere kalt «inndragning av førerkort») på grunnlag av straffbare handlinger overført fra politiet til domstolene.

Forskriftens formål er å gi grunnlag for *likebehandling* ved fastsettelse av tap av førerett for motorvogn, sperrefrist for å gi førerett, forbud mot å føre førerkortfri motorvogn og fastsettelse av tap av retten til å føre motorvogn ved persontransport mot vederlag.

Forutsetningen er som nevnt at slik fastsettelse skjer som følge av ilagt straff, jf. tapsforskriften § 1-1. Ilagt straff kan skje ved dom eller ved forelegg, jf. straffeprosessloven § 255.

Domstolene skal gjennom anvendelse av tapsforskriften, av hensyn til trafikksikkerheten, likebehandling og allmenne hensyn ellers, videreføre den tidligere nokså skjematisk administrative praksisen om «inndragning av førerkort» som ble praktisert av politiet før lovreformen i 2003.

1.6 Oversikt over politiets kompetanse i førerkortsaker – et tosporet system

Som følge av at kompetansen til å fastsette tap av førerett / sperrefrist etter lovreformen i 2003 som hovedregel er overført til domstolene, skal politiet bare treffe vedtak om tap av førerett i medhold av vtrl. § 33 nr. 4 og § 34 annet og femte ledd samt etter yrkestransportlova 21. juni 2002 nr. 45 hva angår kjøreseddel. Vtrl. § 33 nr. 4 gjelder saker om straff ilagt i utlandet, mens vtrl. § 34 annet ledd gjelder blant annet unnlattelse av å la seg undersøke av lege ved mistanke om svikt i helsekravene for å kunne kjøre bil. Vtrl. § 34 femte ledd omhandler tilfeller hvor førerkortinnehaveren ikke er edruelig, eller vandelen for øvrig er slik at vedkommende ikke anses å være skikket til å føre motorvogn. Politiet har dessuten kompetanse til å beslaglegge førerkort midlertidig etter vtrl. § 33 nr. 3.

Vi har på denne måten et slags tosporet system hvor kompetansen dels er lagt til domstolene (og ved forelegg) og dels ligger hos politiet.

Politiet kan også nedlegge forbud mot kjøring av førerkortfri motorvogn etter § 35 annet ledd. Etter at retten til å føre tohjuls moped ble egen førerkortklasse (AM), har denne bestemmelsen imidlertid liten praktisk betydning.

Politiet treffer også vedtak om avslag på søknad om erverv av førerrett grunnet manglende vandel og/eller edruelighet, jf. vtrl. § 24 fjerde ledd, samt vedtak om midlertidig nektelse i medhold av vtrl. § 24 a tredje ledd.

1.7 Klage over politiets vedtak – oversikt – sakskostnader

1.7.1 Innledning

Politiets (politimesterens) avgjørelse er et enkeltvedtak som innebærer at det er forvaltningslovens sakbehandlingsregler som i utgangspunktet må følges, herunder reglene om forhåndsvarsel, begrunnelse osv. Det er gitt en oversikt over saksbehandlingsreglene som politiet skal følge, i Politidirektoratets håndhevingsinstruks RPOD-2017-3 kap. 2.

Dette innebærer også at politimesterens vedtak kan påklages til Politidirektoratet etter forvaltningslovens regler. I saker hvor domstolene har truffet førerkortvedtak (vedtak om førerrett), kan avgjørelsen angripes ved anke etter reglene i straffeprosessloven.

Gjenstand for klage i sak om førerrett er politimesterens avslag på søknad om erverv av førerrett etter vtrl. § 24 fjerde ledd. Klagegjenstand er videre politimesterens avgjørelse i første instans om fastsettelse av tap av førerrett (vtrl. § 33 nr. 4 og § 34), nedleggelse av forbud mot kjøring av førerkortfri motorvogn (vtrl. § 35 annet ledd) samt midlertidig nektelse i medhold av vtrl. § 24 a tredje ledd.

Gjenstand for klage er også politimesterens eventuelle avslag i medhold av vtrl. § 40 på søknad om forkortelse av perioden for tap av førerrett fastsatt ved dom eller forelegg. Det gjelder også avslag på søknad om forkortelse av sperrefrist etter vtrl. § 24 a annet ledd og kjøreforbud etter § 35 første ledd.

Det samme gjelder politimesterens vedtak etter yrkestransportlova, som nektelse og tilbakekall av kjøreseddel, samt kjøreforbud etter yrkestransportlova § 40.

1.7.2 Sakskostnader

Hva angår retten til å få dekket *sakskostnader* ved klage på politiets vedtak, er hovedregelen i forvaltningsloven § 36 at den private parten skal få dekket vesentlige og nødvendige sakskostnader ved enhver endring av enkeltvedtak *til gunst* for parten. Etter dette er det utfallet av klagen som i utgangspunktet er bestemmende for om parten får dekket sine sakskostnader, for eksempel for bistand fra advokat.

En part har ikke krav på dekning av sakskostnader dersom endringen skyldes partens eget forhold.

Har en part for eksempel gitt førsteinstansen *ufullstendige eller uriktige opplysninger som har vært bestemmende for vedtaket*, vil vedkommende i utgangspunktet ikke ha krav på sakskostnader, selv om vedtaket blir endret til gunst for parten. Ved vurderingen må det imidlertid tas i betraktning at hovedregelen etter forvaltningsloven § 17 første ledd er at forvaltningsorganet har en selvstendig plikt til å påse at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes.

Skyldes endringen at parten har gitt *nye og bedre argumenter* for sin sak uten at det er gitt nye, faktiske opplysninger i saken, vil det bare unntaksvis være adgang til å nekte dekning av sakskostnader.

Partenes rett til dekning etter § 36 første ledd omfatter «vesentlige kostnader som har vært nødvendige for å få endret vedtaket». Ved vurderingen av om bistand fra advokater, sakkyndige mv. har vært nødvendig, må det legges vesentlig vekt på sakens vanskelighetsgrad og om saken har et komplisert faktum eller reiser vanskelige juridiske spørsmål. Vurderingen bør foretas ut ifra klagerens ståsted. Problemstillinger som for politiet/Politidirektoratet kan framstå som forholdsvis enkle og oversiktlige, kan for klageren framstå som uoversiktlige og kompliserte. Forvaltningen må som hovedregel tilkjenne sakskostnader der klagen har ført fram, men det må tas i betraktning i hvilken utstrekning det er anført nye forhold i klagen som har hatt betydning for sakens utfall. Det innebærer at det i mange tilfeller vil kunne være aktuelt å redusere kravets størrelse.

1.8 Tap av utenlandsk førerett/førerkort

Om tap av førerett når innehaveren har utenlandsk førerkort (ileggelse av kjøreforbud), kan det vises til førerkortforskriften § 11-3. Her er det blant annet angitt at det som hovedregel gjelder samme regler som for norsk førerkort med tanke på tap eller tilbakekall av førerett og beslag av førerkort. Se avgjørelsen i **RG 2006 s. 733** (Agder) vedrørende dansk før-

TAP AV RETTEN TIL Å KJØRE BIL redegjør for regelverket for tap av retten til å kjøre bil, blant annet som følge av kjøring med ulovlig hastighet, ruskjøring og uforsvarlig kjøring.

Boka redegjør også for reglene for tilbakekall av førerrett som følge av blant annet sviktende helse, mangelfulle kjøreferdigheter eller dårlig vandel. Beslag av førerkort er også behandlet. Boka redegjør dessuten blant annet for reglene for nekting av førerkort, tilbakekall av kjøreseddel, bruksforbud for motorvogn (avskilting), rett til å tilbakeholde motorvogn og inndragning av motorvogn. Politidirektoratets rundskriv med håndhevingsinstruks i førerkortsaker og Helsedirektoratets førerkortveileder står sentralt i framstillingen.

Boka vil være nyttig for advokater, dommere, politijurister, leger og andre som arbeider med eller får befattning med trafikk-saker. Det er første gang det utgis en egen, samlet framstilling av dette regelverket i Norge.

BJØRN EDVARD ENGSTRØM er tidligere lagdommer i Borgarting lagmannsrett. Han har også arbeidet i Justisdepartementets lovavdeling, rederiet Fred. Olsen & Co. og SpareBank1 Gruppen AS.

 Universitetsforlaget

ISBN 978-82-15-05680-7

9 788215 056807